

НАУКОВІ СТАТТІ

УДК 21:2-1:141.4

DOI <https://doi.org/10.37406/3041-1378/2026-6-1>

Віталій ДОКАШ
(Чернівці)

КОНЦЕПТУАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА АКАДЕМІЧНОГО І БОГОСЛОВСЬКОГО РЕЛІГІЄЗНАВСТВА (БОГОСЛОВСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧІ РЕФЛЕКСІЇ)

У статті у рамках поділу релігієзнавства на академічне і богословське розглядається проблема дослідження релігій. Зазначається, що релігія є одним і тим же об'єктом дослідження як науковців так і богословів, а тому пропонується концепція співробітництва в дослідженні релігій у двох-рівневому процесі як зверху (опис з боку науковців) так і з середини – через богословські дослідження. Підкреслено, що тільки така форма співробітництва, а не співіснування дозволить отримати всеосяжне бачення релігій як культурного феномену і божественного творива.

Ключові слова: релігієзнавство, дослідження, концепція, релігія, церква, релігійні інституції.

This article examines the study of religions within the framework of the distinction between academic and theological studies of religion. It is noted that religion is the same object of study for both scholars and theologians; therefore, a concept of cooperation in the study of religion is proposed within a two-tiered process: from above (description by scholars) and from within—through theological research. It is emphasized that only such a form of cooperation, rather than coexistence, will allow for a comprehensive understanding of religion as both a cultural phenomenon and a divine creation.

Key words: religious studies, research, concept, religion, church, religious institutions.

Актуальність проблеми полягає у тому, що вивчення релігії є досить складним і його аналізують представники двох напрямків дослідження релігієзнавства (академічного і богословського), кожен з яких претендує на абсолютну істину, забуваючи, що її як такої не існує взагалі, і вона завжди відносна. Слід зрозуміти, що тут йде про осмислення одного і того ж об'єкту – релігії. В статті зазначається, що для того, щоб проблему феномену релігії осмислити і зрозуміти не однобоко – зверху чи зсередини, слід зрештою об'єднати зусилля науковців і богословів, поєднати уже пропрацьовані дослідницькі знання і факти та дозволити кожному дослідницькому напрямку, використовуючи свій інструментарій та понятійно-категоріальний апарат напрацьовувати всеосяжне знання про релігію, враховуючи епохальний обсяг знань.

Ця проблема є вічною і недопрацьованою такою ж залишається, якщо кожен дослідницький напрямок не зрозуміє, що будь-який дослідник має право на своє бачення проблеми, і якраз в цьому полягає свобода цього осмислення предмету. Багато дослідників як з того боку(науковці), так і з іншого (богослови) по-своєму, посилаючись на свій дослідницький інструментарій, рівень накопичених знань і фактів, робили спробу пояснити сутність релігії з наукової чи то з богословської чи то соціальної точки зору, фіксуючи саме розуміння свого фактажу. Цю проблему історично досліджували як науковці, так і богослови.

Зауважимо, що цією проблемою займалися як академічні релігієзнавці: А. Колодний, Л. Филипович, І. Богачевська, В. Докаш, І. Горохолінська, М. Шкрібляк, О. Бродецький, Л. Виговський (науковий контекст), так і богословські релігієзнавці – В. Малик, В. Варениця, В. Шевчук, Р. Соловій, М. Черенков (богословський контекст). Професор А. Колодний, який розробив концепцію поділу релігієзнавства на академічне і богословське, за якою ми працюємо,

наприклад, в «Академічному релігієзнавстві»¹ розглядає релігію як цивілізаційний витвір і як соціальний інструмент творива людських і моральних цінностей та як діючий засіб менеджменту в окремій Церкві. Він релігію розглядає як механізм, який формує як вертикальні, так і горизонтальні комунікаційні зв'язки та відносини. Поділяючи релігієзнавство на академічне і богословське (авторська концепція А. Колодного), він пропонує якраз бачення розуміння релігії в двох площинах мислення: академічне (наукове) релігієзнавство – через наукові розвідки та факти, богословське – в рамках священних книг. Така концепція (через поділ), на нашу думку, дозволяє зрозуміти якісну методологію дослідження феномену релігії, не претендуючи на абсолютність знання та істини.

В такому ж ракурсі поділу релігієзнавства розглядає проблему науковець В. Докаш в посібнику «Загальне релігієзнавство»² не тільки розвиваючи концепцію А. Колодного, але й аналізуючи соціальні функції релігії та Церкви (релігія як організатор і комунікатор, свобода релігії, свобода Церкви, свобода в Церкві).

Проблему релігійної комунікації В. Докаш розглядав також в посібнику «Соціологія релігії»³. Звертаючи увагу на процеси трансформації, які ми виклали тут, важливість гуманітаристики та формування як загальної, так і філософської культури розглядають науковці – Л. Филипович, О. Горкуша⁴. Богослов В. Малик в роботі «Теоретичні рефлексії про богослов'я як наукову діяльність в контексті поділу релігієзнавства за концепцією» А. Колодного пропонує своє бачення богослов'я як наукової діяльності⁵.

Богослови В. Варениця, В. Яцюк, С. Циганков, які захистилися на докторів богослов'я в Чернівецькій біблійній семінарії, досліджували проблеми сімейно-шлюбних відносин у протестантських сім'ях⁶. Роль пастора як консультанта у вирішенні сімейних проблем досліджував богослов С. Циганков, звертаючи увагу на ту ж психолого-педагогічну методику, якою користуються і науковці⁷.

Соціолог В. Пержун, який публікується у «Богословському віснику», в рамках соціології досліджував формування та значення процесів, які відбуваються в протестантських церквах Чернівецької області. Він це зробив саме в рамках соціології релігії⁸.

Проблемою свободи совісті, релігії та церкви, законодавчих гарантій свободи совісті, церкви та релігій займається релігієзнавець і теолог А. Марчишак⁹.

Богословське розуміння релігієзнавчих процесів та діяльності протестантських церков, біблійних принципів світорозуміння пропонує богослов та практик В. Боришкевич у статті: «Теоретико-методологічні підходи до визначення місіонерства та його завдань»¹⁰. В контексті виконання цивілізаційної місії біблійний погляд на місіонерство досліджував М. Синюк¹¹. Історіографію вивчення протестантського руху розглядав богослов Ю. Клоновський¹².

¹ Академічне релігієзнавство: підручн. / за наук. ред. А. Колодного. К.: Знання, 2000. 862 с.

² Докаш В. Загальне релігієзнавство: навчальний посібник. Чернівці: Наші книги. 2012. 784 с.

³ Докаш В. Соціологія релігії: навч. посібн. Чернівці: Чернівецький університет, 2010. 256 с.

⁴ Буковинський богословський вісник. №1.2023. С.7-12.

⁵ Малик В. Теоретичні рефлексії про богослов'я як наукову реальність. Буковинський богословський вісник. №1.2023. С.7-13.

⁶ Буковинський богословський вісник. 2024. №3. С.28-86.

⁷ Циганков С. Християнське богослов'я про шлюб і сім'ю. Буковинський богословський вісник. №3.2024. С.50-56

⁸ Пержун В. Протестантські організації Чернівецької області: формування й значення управлінської культури. Буковинський богословський вісник. №2. 2023. С.50-56.

⁹ Докаш В., Марчишак А. Законодавчі гарантії свободи совісті церкви та релігії в Україні. Буковинський богословський вісник. №4. 2025. С.20-28.

¹⁰ Боришкевич Р. Теоретико-методологічні підходи до визначення місіонерства та його завдань. Буковинський богословський вісник №1. 2023. С.20-27.

¹¹ Синюк М. Біблійний погляд на місіонерство. Буковинський богословський вісник №3. 2024. С.79-87.

¹² Клоновський Ю. Педагогічні засади християнського виховання в контексті ідей Теодора Цеклера. Буковинський богословський вісник. №4. 2025. С.37-42.

Трансформацію теологічних поглядів та церковної структури регіонального характеру досліджував богослов-євангелист О. Саган¹³.

Проблеми п'ятидесятницької есхатології досліджували В. Малик та П.Малик¹⁴; сучасну сім'ю пастора та принципи її діяльності вивчав В. Яцюк¹⁵.

Маловідомими проблемами душеп'єкування через релігійну психологію займався П. Максимович¹⁶. Роль та значення доктрин про Святого Духа розглядав М. Пишняк¹⁷.

Проблему доктрин п'ятидесятницького «пробудження» досліджував доктор богослов'я В. Варениця¹⁸. Концепцію біблійного розуміння співвідношення між мудрістю, знаннями та інформацією спробував поєднати богослов В. Шевчук¹⁹, запропонувавши більш широко, когнітивніше дивитися на проблему співвідношення між академічним і богословським релігієзнавством, захищаючи концепцію поділу релігієзнавства на академічне і богословське. Завершуючи розгляд цієї складної проблеми, науковець-релігієзнавець В. Докаш пропонує на розгляд посібник «Основи академічного та богословського релігієзнавства» разом з релігієзнавцем і теологом А. Марчишаком, який можна вважати пропозицією богословам і науковцям співробітничати, а не співіснувати у дослідженні проблеми релігії. Автори розширили цю проблему саме через посібник (пропозиція до співробітництва).²⁰

Ініціативу співробітництва запропонували молоді богослови в рубриці «кафедра богослова-початківця» Буковинського богословського вісника, запропонувавши низку досліджень проблеми²¹. Вони вважають, і ми це підтримуємо, надавши право на публікацію, що поєднання досліджуваних проблем у вказаному напрямі дозволить у всій повноті (ззовні і зсередини зрозуміти величезний обсяг завдань, які виконує релігія. Зауважимо, що ці проблеми розглядали студенти-американці, представники багатьох етносів і конфесій. Якраз молоді богослови, богослови-початківці, дивляться на релігію як на соціальний феномен, не поділяючи богослов'я на академічне і богословське, навіть не знаючи цієї концепції. Зрозуміти це можемо тільки розглянувши коло проблем, які вони досліджують:

- Віктор Савченко – «Християнське лідерство та менеджмент: принципи, виклики та перспективи в контексті віри»;
- Віктор Бронський – «Пастирське служіння і біблійні вимоги до служителів Церкви: екзегетичний, патристичний та практичний аналіз»;
- Авраам Мафтей – «Особливості дії Святого Духа в житті та служінні християнина: біблійські, догматичні та антропологічні аспекти»;
- Володимир Манчик – «Особливості формування теологічного мислення членів Церкви методами викладання богослов'я в християнських закладах»;
- Володимир Шевчук – «Інтегративна модель служіння звільнення від духовної залежності: теологічний, психологічний та пастирський вимір». Постає питання, по-перше,

¹³ Саган О. Трансформація теологічних поглядів та церковної структури громад Галичини у добу релігійної свободи. *Буковинський богословський вісник*. №1. 2023. С.60-67.

¹⁴ Малик В., Малик П. Теоретико-методологічне підґрунтя есхатологічних досліджень. *Буковинський богословський вісник*. №2. 2024. С.7-12.

¹⁵ Яцюк В. Біблійні принципи сімейно-шлюбних відносин. *Буковинський богословський вісник*. №1.2023. С.39-48.

¹⁶ Максимович П. Історіографічний підхід до вивчення душеп'єкування. *Буковинський богословський вісник*. №3. 2024. С. 28-36.

¹⁷ Пишняк М. Вплив Святого Духа на місіонерське служіння святих апостолів. *Буковинський богословський вісник*. №3.2024. С. 73-79.

¹⁸ Варениця В. Датування та джерела п'ятидесятницького пробудження на західноукраїнських землях *Буковинський богословський вісник*. №4. 2025. С.72-79.

¹⁹ Шевчук В. Датування та джерела п'ятидесятницького пробудження на західноукраїнських землях у 1920-х роках. *Буковинський богословський вісник*. №4. 2025. С.62-71.

²⁰ Докаш В., Марчишак А. Основи академічного і богословського релігієзнавства: навч. пос. Львів: Новий світ -2000, 2026. 204 с.

²¹ Буковинський богословський вісник. 2025. № 4.

чи це не науково-дослідницька робота. По-друге, чи не релігієзнавчі методи тут використані. По-третє, чи можна зрозуміти релігію як феномен, використовуючи тільки методологію академічного релігієзнавства. По-четверте, якщо ми використовуємо концепцію поділу релігієзнавства на академічне та богословське, слід кожному дати право на свою світоглядно-методологічну роботу. По-п'яте, як ми думаємо, тільки такий широкий різносвітоглядний підхід до дослідницької роботи двох типів релігієзнавства розкриває феномен релігії в діяльності Церкви у всій повноті.

Думається, що змістовно, аби розширити проблему доцільно буде розглянути ще деякий матеріал з посібника «Релігія в сучасному світі: матеріали до курсу релігієзнавства за ред. Г. Зімоня з польського перекладу²². Використовуючи майже ту назву – релігієзнавство, посилаючись на ті ж науки, які вивчають релігію (історія, соціологія, психологія, етнологія, фіменологія, географія, філософія, богослов'я), польські релігієзнавці говорячи про науки, які вивчають релігію, вводять термін «релігіологія».

Релігіологія, за ними, це – царина міждисциплінарних досліджень, які утворює низка методологічно автономних наук із власним формальним предметом. Тут же вони зазначають важливість такого використання методології вивчення:

- складність теологічних явищ (факту релігії)
- їх взаємозв'язаність;
- різноманітність аспектів, у яких можна досліджувати релігійні явища;
- численність підходів і методів дослідження.

Розуміється, що такий підхід має право на існування з акцентом саме на поняття «логія», розуміючи, що мова йде про поняття «логос» як слово про Бога. Тобто релігієзнавство інтерпретується через істину діади -богослов'я.

Виклад основного матеріалу. Колективом авторів «Академічного релігієзнавства», автор-укладач якого професор А. Колодний розглядаючи релігієзнавство як специфічну сферу гуманітарного знання, науки, принципів, як предмет наукового дослідження (зародки, еволюція вчення про релігію, становлення як галузі наукового знання, дисциплінарні вияви, релігієзнавча думка України), аналізуючи дисциплінарну структуру релігієзнавства (філософія, соціологія, феноменологія, психологія, історія, географія). Феномену релігії (метафізика, онтологія, епістеміологія, праксеологія, антропологія; даючи історичне витлумачення феномену релігії (релігія як історичне явище первісні релігійні вірування, етнічні релігії, світові релігії), авторський колектив розвинув еволюцію історії релігійних процесів.

Важливим і значимим в «Академічному релігієзнавстві» як релігієзнавчу методологію, можна вважати дослідницький блок – основний зміст християнського віровчення, християнська моральна доктрина культів у системі християнської релігії, який звертає увагу на важливість розуміння принципів культової практики. Зрозуміти специфіку конфесійного розуміння доктрин в академічному релігієзнавстві допомагає концептуальна філософська теологія (особливості і мета філософської теології, буддиська філософія, християнська філософія).

Розширено в академічному релігієзнавстві подано проблему релігія як суспільний феномен, релігія як соціально-психологічне явище суспільного втручання феномену релігії в соціальний процес. Тут зауважується, що саме ця проблема може бути спільною для роздумів і співробітництва як вияв громадянської позиції науковців і богословів.

Важливою може бути для представників обох світоглядів, як вважають представники академічного релігієзнавства, проблеми релігії в сучасному інформаційному просторі, як і буття неутворень та специфіки їх діяльності.

Доволі актуальною і малодослідженою, як і реакції на неї, є проблема вільнодумства та секуляризації, яка неоднозначно сприймається богословами, особливо в релігійному середовищі,

²² Релігія в сучасному світі: матеріали до курсу релігієзнавства / за ред. Г. Зімоня / з польск. переклав Г. Теодорович. Львів: Свічадо, 2007. 504 с.

хоча деякі богослови, наприклад, американський соціолог релігії Браян Вілсон вважають її нормальним історичним явищем розвитку релігійних процесів, які покладаються на цивілізаційні виклики часу. До того ж Браян Вілсон в якості дії соціальних функцій релігії досліджує так звані приховані функції (формування почуття колективності та солідарності), що може збагатити академічне релігієзнавство.²³

Особливої уваги заслуговує розділ «Академічного релігієзнавства», де робиться спроба зрозуміти і пояснити розмежування релігієзнавства академічного і теології, але не протиставляючи їх як різні підходи, через методологічний інструментарій розуміння специфічності світоглядного пояснення релігії.²⁴

Як зазначає, наприклад, А. Колодний, актуальність дослідження співвіднесення, ми б говорили (автор) про релігієзнавче співробітництво, зумовлене не лише потребою розмежування їх предметної сфери, а й конкретними практичними проблемами (світськість релігієзнавства в навчальних закладах, право на викладання дисциплін за своїми світоглядними переконаннями в релігійних навчальних закладах, атестація наукових кадрів, які досліджують релігію як феномен, зазначаючи, що релігієзнавство і теологія не завжди правильно інтерпретуються як головний фундатор академічного релігієзнавства, щодо їх як об'єкта, так і предмета.

Професор А. Колодний, зауважує, нагадаємо, що осмислення релігії на рівні інтерпретацій потребує врахування таких принципів, як контекстуальність та історичність.

Порівнюючи релігієзнавство і богослов'я (теологія), А. Колодний, до прикладу, звертає увагу на таку принципову характеристику релігієзнавства (в якій би формі воно не виступало – світській чи богословській) – це не визнання усталеності знань. Від релігієзнавства богословського, на його думку, світське релігієзнавство відрізняється тим, що вбачає своє покликання в здобутті нових знань про релігію. Тому елемент віри присутній у ньому як принцип, а не як інструмент осягнення. При цьому, за А. Колодним, раціональному відводиться провідне місце. Всі його положення, за А. Колодним, мали як емпіричні підтвердження так і теоретичну доказовість. В цьому полягає відмінність академічного релігієзнавства від богослов'я, яке свої положення зводить до чуттєво-сприйнятної наочності чи логічної очевидності й чіткості.

Богослов'я, вважає А. Колодний, і так думає автор статті, замикається сферою Святого Письма, про який релігійний напрямок ми б не говорили. Воно, на думку А. Колодного, завмерло часово й просторово. Основним, на його думку, є Бог в контексті Його функціонування.

У богослов'ї, за цією концепцією, якщо й існують люди, суспільство взагалі, природне середовище, то лише як сфера діяльності Бога, прояв його промислу, зафіксованих в оповідях Священних книг.

Посилаючись на це, як А. Колодний, так і академічні релігієзнавці, вважають, що богослов'я є вужчим за предмет своєї зорієнтованості від академічного релігієзнавства. Воно не виходить за межі Слова про Бога і Божого Слова. Релігієзнавство академічне, якщо вести мову про поділ, як свідчить етимологія цього слова, вивчає релігію як багатofункціональний феномен, воно в контексті цього слова, вивчає релігію як суто багатосторонній феномен і вже в контексті цього вивчення акцентує увагу на Святому Письмі.

Для вивчення релігії воно (академічне релігієзнавство) застосовує як загальнонаукові, так і специфічні методи пізнання. Це дає йому можливість проникати в сутність релігійних процесів, а не залишатись на поверхні явищ.²⁵

Тут, на думку В. Докаша, можна було б сперечатися про всеосяжність пізнавальних можливостей академічного релігієзнавства і обмеженості богослов'я, оскільки перше обмежене в знанні внутрішнього життя конфесійного середовища. Саме в цьому автор бачить якраз

²³ Вілсон Браян Соціологія релігії. Харків: Акта, 2002. С.65-109.

²⁴ Академічне релігієзнавство / за наук. ред. А.Колодного. К.: Знання, 2000. 862 с.

²⁵ Академічне релігієзнавство / за наук. ред. А.Колодного. К.: Знання, 2000. С.59-60.

можливості співробітництва світських релігієзнавців і богословів, щоб вивчати релігію як ззовні, так і зсередини. Тут можливі лише дискусії про взаємодоповнення обидвох сторін як до релігії так і до об'єктів релігійного дослідження, тобто партнерство у вивченні релігії як соціального феномена (автор).

Щоправда академічне релігієзнавство могло б доповнювати інформаційний потенціал за рахунок включеного спостереження, яке практикується в соціології релігії.²⁶

Якщо розвивати думку про співвідношення двох типів релігієзнавства, то слід зауважити, що воно неоднозначне. Академічне, тобто світське релігієзнавство, переконаний як А. Колодний, і з цим погоджується автор, відрізняється також його світоглядним плюралізмом і позаконфесійністю, як дійсний показник, при отриманні інформації, щоправда, існує думка, що поділ релігієзнавства на академічне і богословське спірне, друге просто є теологією. А. Колодний бачить доцільність цієї думки з двох причин: по-перше, якщо для теології релігія є предметом опису, то для релігієзнавства, в тому числі академічного, вони є предметом дослідження, аналізу.

Різною є також, на думку академічних релігієзнавців, взаємна зорієнтованість богословської теології. Теологія, поклавши в основу своїх дослідницьких пошуків певну конфесійну догматичну систему, використовує матеріал релігієзнавчих досліджень у своїх теоретичних побудовах, вивчає природу релігії, її історію, взаємозв'язки, взаємовпливи, функціональність. При цьому теологія широко користується методами структурно-функціонального аналізу, абстрагування, порівняння, аналізу й синтезу, індукції й дедукції.

Академічне релігієзнавство, за А. Колодним, хоча воно й вказує на відмінність різних релігій, водночас досліджує їх як однорідні явища, не віддаючи перевагу одній з них.

Теологія – вчення про Бога, вбудоване в логічних формах на основі осмислення Священних книг, що розглядаються як одкровення, свідчення Бога про Самого Себе. Характерною особливістю теології, зауважимо, що відрізняє її від богословського релігієзнавства, є прийняття за істину концепції особистісного абсолютного Бога, визнання того, що знання про Бога можна здобути лише з Його власного слова; існування теології можливе лише в рамках теїзму. Цим пояснюється наявність теології тільки в трьох теїстичних релігіях – іудаїзмі, християнстві та ісламі.

Якщо теологія функціонує в межах свого категоріального апарату, то релігієзнавство світське, це одна з його функцій, проводить відповідний аналіз природи, змісту, обсягу, форми цих понять і категоріального апарату, свідомості та як вона реалізується в повсякденній практиці, а особливо в релігійному середовищі.

Релігієзнавство і теологія розрізняються також своїм функціональним призначенням. Теологія, незважаючи на свою схоластичність, цілі, своїм змістом орієнтована на утворення сталості релігії, пристосування її до змін буття.²⁷

Релігієзнавство (в обох формах свого теоретичного виразу), покликане давати належний обсяг знань про релігію, залучати досягнення науки для пізнання релігійного феномена (що спричиняє відмінність у описові підходу до релігійних доктрин з боку богословських релігієзнавців й ідеологів релігії, Якщо перші, не заперечуючи божественного одкровення, його змісту й авторитету, включають у свої дослідницькі конструкти логічні роздуми існування і докази, то ідеологи релігії, посилаються при цьому на Святе Письмо, праці отців свого конфесійного вчення, вбачають своє покликання не у відкритості якихось істин, а в доказовості істин, які виступають у певних концептуальних теоріях, доктринах (авт.), які мають довічний і незмінний зміст і вже явлені Богом у своєму Одкровенні. Більше того, зазначимо, конфесійні теологи доводять достовірність доктринальних установок, сенс своєї конфесійної системності і своєї

²⁶ Докаш В. Етична концепція сучасного адвентизму. К., 1992. 183 с.

²⁷ Академічне релігієзнавство. / за наук. ред. А. Колодного. К.: Знання, 2000. С.8-59.

діяльності. Идеологи релігії підпорядковуються Церкві, котра орієнтує творчі пошуки (в межах дозволеності – авт.), контролює відповідність їх букві Святого Письма. Вони опосередковано залежні від Церкви, а тому їм властивий повний спектр суджень з тієї чи іншої проблеми, які подекуди є навіть специфічними. До прикладу, можна назвати роботу Браяна Вілсона «Соціологія релігії», де він, покладаючись на соціологічно-релігієзнавчий апарат, дослідив історію релігійного процесу, посилаючись на богословську методологію, запропонувавши діалог замість дискусії між релігієзнавцями і теологами.²⁸

Різною також є адресованість теології і релігієзнавства (відповідно для віруючих – як буденного рівня світогляду, так і теоретичного рівня релігійності; методи їхньої подачі). Зауважимо, що богословські релігієзнавці, на це звертає увагу А. Колодний, можуть бути і не бути духовними особами, але можуть бути авторами богословських і наукових праць.

Особливо підкреслимо те, що 32 студенти Чернівецької біблійної семінарії, які захистили докторські дисертації з проблем богословського релігієзнавства, посилались на дослідницькі роботи з проблеми відомих як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, мали можливість співробітництва з різними представниками дослідницьких шкіл. Це описано в рубриці «Інформація про науково-методичну роботу Чернівецької богословської семінарії»²⁹, де означена важливість практичних завдань: розширення інтелектуального, духовного рівня студентів та формування навичок практичної роботи на пастирському євангелізаційному і на гуманістичному поприщі. Окремо визначене практичне завдання семінарії: навчати студентів працювати з різними групами населення, представниками різноманітних світоглядів, представниками різних конфесійних напрямів і світоглядних орієнтацій. Зрозуміло, що без багажу філософських, психологічних, релігієзнавчих, педагогічних, конфесійних знань студенти – майбутні пастори – обійтися не можуть. Це вони отримують під час навчання в семінарії, пастирській практиці, можливості опублікуватися в «Богословському віснику» в рубриках «наукові рефлексії», «кафедра богослова – початківця», «Есеїстика». Коли мова йде про форми співробітництва, слід також мати на увазі застереження авторів «Академічного релігієзнавства», що в релігієзнавстві світському і богословському різною є їх як адресованість, так і відмінність у структурі, що відповідно зумовило мету.

Останнє поділяється на догматичне, основне, моральне, пасторське богослов'я. Воно включає екзегетику, патристику, літургіку. Однак, на думку професора А. Колодного, академічне релігієзнавство, на відміну від богословського, дещо ширше на практиці. Воно вивчає богослов'я (чим не займається богослов'я, щодо релігієзнавства світського).

Специфіку академічного релігієзнавства відмічає і релігієзнавець В. Докаш, звертаючи увагу на його раціональні пріоритети, висвітлення поступального розвитку освоєння людиною світу, становлення її як особистості, формування уявлення про те, як співвідносяться релігія і вільнодумство, релігія та наука, релігієзнавство і теологія. Віталій Докаш звертає увагу на те, що богослов'я не надає належної уваги релігійному та світлоглядному плюралізму, коли релігія і вільнодумство не протиставляються, до прикладу, а подаються як співіснуючі світоглядні культурні чинники людської цивілізації. Пріоритет академічного релігієзнавства, вважає В. Докаш, полягає в тому, що воно дає новий обсяг об'єктивних науково-перевіраних знань про релігію, вирізнених її конфесійних визначень і знань з історії та суспільного функціонування. Автор зауважує, що погляди на релігію повинні подаватися без будь-яких симпатій чи антипатій, розкриваючи сутність віровчення і привабливості культу, правдиву історію тієї чи іншої релігійної течії, особливо, коли йде мова про модульний вхід в систему загальнолюдських цінностей та суспільних стандартів, поведінкових нормативів, особливо релігійної культури. Професор А. Колодний, зауважимо, звертає увагу на те, що в останній час змінюються

²⁸ Браян В. Соціологія релігії. Харків: Акта, 2002. С.7-14.

²⁹ Докаш В. Інформація про науково-методичну роботу Чернівецької богословської семінарії. Буковинський богословський вісник №4. 2025. С.99-100.

акцентуації і орієнтації в теології. Сучасна теологічна думка все частіше виходить за межі тлумачення Бога і все частіше занурюється в модернізм в теології, все більше проникає в нерелігійні форми теоретичної діяльності, розширення поля її інтерпретаційної сфери. Мова йде про піднесення теологією дослідницьких завдань, соціології, психології, історії, різних світоглядних переконань та знань. Тобто йде мова про розширення сфери взаємозаміни знань науки і теології, а наразі вміння і необхідність співробітництва, а не критиканство і претензії на абсолютність світоглядних знань. Звернемо увагу на те, що в останній час, як про це зауважують автори «Академічного релігієзнавства», християнські теологи особливу увагу стали приділяти глобальним проблемам. В центрі уваги суспільної думки постає не окрема людина, її унікальність, самобутність, а людство – як надбання структурного утворення, яке об'єднує однією долею всіх жителів планети. До проблем, на які звертає увагу християнська глобалістика богослов'я, як це бачить А. Колодний, богослови відносили на початку 2000-х гонку озброєнь, захист навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, ефективне використання і вирішення енергетичних проблем населення, забезпечення всіх людей продуктами харчування, проведення правильної демографічної політики. До глобальних християнські богослови відносять також проблему майбутнього людства, тобто все, що характеризує становище людини в світі як вінця Божого творіння, що спрямоване на спасіння її для вічного життя. Богословське розуміння глобальних проблем сучасності, за А Колодним, має, по суті, теоцентричний характер, оскільки виступає не лише підпорядкуванням людського життя божественному, а й визнає Бога в ролі джерела всіх цінностей, в тому числі людського життя. Саме тому особливо постає необхідність поєднання зусиль богословів і релігієзнавців у вирішенні глобальних проблем, коли постають питання ядерної війни та формування осі зла з боку диктаторських режимів, довготривалість російсько-української війни, нерозуміння її загроз для всього цивілізованого світу, навіть у країнах з високорозвиненим демократичним устроєм. До прикладу, можна назвати, книгу «Блаженства і терор» авторського колективу протестантів, яка є відповіддю російському фашистському, агресивному режиму і формує українську громадянськість в усіх українських віруючих. Це приклад того, як можуть об'єднати свої зусилля за виживання представники різних світоглядів, наукових шкіл та цивілізованого суспільства.

Зауважимо, що так детально розглядаючи концептуальні ідеї релігієзнавства (академічного та богословського), хоча й не всі погоджуються з цією концепцією, ми ставимо за мету переконати тих чи інших в наступному: по-перше, як академічні так і богословські релігієзнавці досліджують один і той же об'єкт – релігію, хоча методи та принципи дещо різняться; по-друге, і для перших і для других, в центрі уваги знаходиться людина як вінець Божого творіння; по-третє, для тих і інших релігія залишається моральним імперативом, взірцем та прикладом служіння суспільству; по-четверте, і це є головним посилом статті, – для обох представників різних світоглядів і наукових шкіл є не співіснування, а об'єднання зусиль і співробітництво, щоб всеосяжно вивчати і зрозуміти сутність феномену релігії та її суспільних вимірів.

Такий перелік завдань дозволяє зробити наступні висновки:

1. Релігія залишається як для академічного, так і для богословського релігієзнавства, головним об'єктом дослідження, хоча форми і методи вивчення можуть бути різними.

2. Основне завдання богословського і академічного релігієзнавства – допомагати людині виконувати свої соціальні і громадянські функції, доказуючи, що вона, релігія, як вінець Божого творіння, своїми цілями і діяльністю, комунікативною культурою, може робити головне – існувати в людині в глобальному вимірі.

3. В здобутті знань про релігію і її можливості, як культурне, цивілізаційне та соціальне явище, головним для обох типів релігієзнавства є: не змагатися для доказу істинності свого знання, а права на отримання цього знання та можливостей його використання на користь суспільства.

4. Тільки співробітництво між двома типами релігієзнавства дозволить як ззовні (опис), так і з середини (через включене спостереження, аналітику богословів – науковців побачити важливі можливості як релігії, так і Церкви.

5. Релігія, яка залишається базовим конструктором морального та ціннісно-цивілізаційного досвіду, була і є основним об'єднуючим і стабілізуючим фактором людства.

Список використаної літератури:

1. Академічне релігієзнавство / за наук. ред. А. Колодного. К.: Знання, 2000. 862 с.
2. Боришкевич Р. Теоретико-методологічні підходи до визначення місіонерства та його завдань. *Буковинський богословський вісник* №1. 2023. С.20-27.
3. Браян Вілсон. Соціологія релігії. Харків: Акта, 2002. 331 с.
4. Буковинський богословський вісник URL: <https://odnb.odessa.ua/vnn/book/16160> (доступно 10.04.2026).
5. Варениця В. Датування та джерела п'ятидесятницького пробудження на західноукраїнських землях. *Буковинський богословський вісник*. №4. 2025. С.72-79.
6. Докаш В. Етична концепція сучасного адвентизму. К., 1992. 183 с.
7. Докаш В. Загальне релігієзнавство: навч. посібн. Чернівці: Наші книги. 2012. 784 с.
8. Докаш В. Соціологія релігії: навч. посібн. Чернівці: Чернівецький університет, 2010. 256 с.
9. Докаш В. Інформація про науково-методичну роботу Чернівецької богословської семінарії. *Буковинський богословський вісник* №4. 2025. С.99-100.
10. Докаш В., Марчишак А. Основи академічного і богословського релігієзнавства : навч. посіб. Львів:Новий світ -2000, 2026. 204 с.
11. Докаш В., Марчишак А. Законодавчі гарантії свободи совісті церкви та релігії в Україні. *Буковинський богословський вісник*. №4. 2025. С.20-28.
12. Енс Пол Підручник з богослов'я. Львів: Благовісник Галичини, 2003. 758 с.
13. Клоновський Ю. Педагогічні засади християнського виховання в контексті ідей Теодора Цеклера. *Буковинський богословський вісник*. №4. 2025. С.37-42.
14. Максимович П. Історіографічний підхід до вивчення душеопікунства. *Буковинський богословський вісник*. №3. 2024. С. 28-36.
15. Малик В. Теоретичні рефлексії про богослов'я як наукову реальність. *Буковинський богословський вісник*. №1. 2023. С.7-13.
16. Малик В., Малик П. Теоретико-методологічне підґрунтя есхатологічних досліджень. *Буковинський богословський вісник*. №2. 2024. С.7-12.
17. Пержун В. Протестантські організації Чернівецької області: формування й значення управлінської культури. *Буковинський богословський вісник*. №2. 2023. С.50-56.
18. Пишняк М. Вплив Святого Духа на місіонерське служіння святих апостолів. *Буковинський богословський вісник*. №3. 2024. С. 73-79.
19. Релігієзнавчий словник / за ред. А. Колодного, Лобовика. К.: Четверта хвиля, 1996. 389 с.
20. Релігія в сучасному світі: матеріали до курсу релігієзнавства / за ред. Г. Зімоня / з польск. переклав. Г. Теодорович. Львів: Свічадо, 2007. 504 с.
21. Саган О. Трансформація теологічних поглядів та церковної структури громад Галичини у добу релігійної свободи. *Буковинський богословський вісник*. №1. 2023. С.60-67.
22. Синюк М. Біблійний погляд на місіонерство. *Буковинський богословський вісник* №3. 2024. С.79-87.
23. Тіссеев Г.К. Лекції з систематичної теології. Едмонтон, 2002. 439 с.
24. Циганков С. Християнське богослов'я про шлюб і сім'ю. *Буковинський богословський вісник*. №3. 2024. С.50-56
25. Шевчук В. Датування та джерела п'ятидесятницького пробудження на західноукраїнських землях у 1920-х роках. *Буковинський богословський вісник*. №4. 2025. С.62-71.
26. Яцюк В. Біблійні принципи сімейно-шлюбних відносин. *Буковинський богословський вісник*. №1. 2023. С.39-48.

References:

1. Kolodnyi, A. (Ed.). (2000). *Akademichne relihiieznavstvo: pidruchnyk* [Academic Religious Studies]: Kyiv: Znannia [Ukrainian].
2. Boryshkevych, R. (2023) *Teoretyko-metodolohichni pidkhody do vyznachennia misionerstva ta yoho zavdan* [Theoretical and methodological approaches to defining missionary work and its objectives]. Bukovynskiy bohoslovskiy visnyk. 1. [Ukrainian].
3. Wilson, B. (2002). *Sotsiologhiia relihii* [Sociology of Religion]. Kharkiv: Akta [Ukrainian].

4. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk* [Bukovinian Theological Bulletin]. (n.d.). Retrieved from: <https://odnb.odessa.ua/vnm/book/16160> (Accessed:10.04.2026). [Ukrainian].
5. Varenysia V. (2025) *Datuvannia ta dzherela piatydesiatnytskoho probudzhennia na zakhidnoukrainskykh zemliakh*. [The Origins and Sources of the Pentecostal Revival in Western Ukraine] *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 4. [Ukrainian].
6. Dokash, V. (2012). *Zahalne relihiieznavstvo: navchalnyi posibnyk* [General Religious Studies: Study Guide]. Chernivtsi: Nashi knyhy [Ukrainian].
7. Dokash, V. (2010). *Sotsiologhiia religii: navch. posibn.* [Sociology of Religion: Study Guide]. Chernivtsi: Chernivtsi University [Ukrainian].
8. Dokash, V. (1992). *Etychna kontsepsiia suchasnoho adventyzmu* [Ethical Concept of Modern Adventism]. Kyiv [Ukrainian].
9. Dokash, V. (2025) *Informatsiia pro naukovo-metodychnu robotu Chernivetskoï bohoslavskoi seminarii* [Information on the academic and pedagogical work of the Chernivtsi Theological Seminary]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 4. [Ukrainian].
10. Dokash, V., Marchyshak A. (2026) *Osnovy akademichnoho i bohoslavskoho relihiieznavstva* [Fundamentals of Academic and Theological Religious Studies]. Lviv : Novyi svit -2000 [Ukrainian].
11. Dokash, V., Marchyshak A. (2025). *Zakonodavchi harantii svobody sovisti tserkvy ta religii v Ukraini* [Legislative guarantees of freedom of conscience, church, and religion in Ukraine.]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 4 [Ukrainian].
12. Enns, P. (2003). *Pidruchnyk z bohoslav'ia* [The Moody Handbook of Theology]. Lviv: Blahovisnyk Halychyny [Ukrainian].
13. Klonovskiy, Yu. (2025) *Pedahohichni zasady khrystyianskoho vykhovannia v konteksti idei Teodora Tseklera* [The Pedagogical Foundations of Christian Education in the Context of Theodor Zeckler's Ideas]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 4 [Ukrainian].
14. Kolodnyi, A., & Lobovyk, B. (Eds.). (1996). *Relihiieznavchyi slovnyk* [Dictionary of Religious Studies]. Kyiv: Chetverta khvyliia [Ukrainian].
15. Maksymovych, P. (2024) *Istoriografichni pidkhyd do vyvchennia dusheopikunstva* [A historiographical approach to the study of guardianship.]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 3 [Ukrainian].
16. Malyk, V. (2023) *Teoretychni refleksii pro bohoslavia yak naukovu realnist* [Theoretical reflections on theology as an academic discipline]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 1 [Ukrainian].
17. Malyk, V., Malyk, P. (2024) *Teoretyko-metodolohichne pidgruntia eskhatolohichnykh doslidzhen* [The Theoretical and Methodological Foundations of Eschatological Studies]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 2 [Ukrainian].
18. Perzhun, V. (2023) *Protestantski orhanizatsii Chernivetskoï oblasti: formuvannia y znachennia upravlinskoï kultury* [Protestant Organizations in Chernivtsi Oblast: The Formation and Significance of Organizational Culture]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 2 [Ukrainian].
19. Pyshniak, M. (2024) *Vplyv Sviatoho Dukha na misionerske sluzhinnia sviatykh apostoliv* [The Influence of the Holy Spirit on the Missionary Ministry of the Holy Apostles]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 3 [Ukrainian].
20. Sahan, O. (2023) *Transformatsiia teolohichnykh pohliadiv ta tserkovnoi struktury hromad Halychyny u dobu relihiinoï svobody* [The Transformation of Theological Views and Church Structure in Galician Communities During the Era of Religious Freedom]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 1 [Ukrainian].
21. Syniuk, M. (2024) *Bibliinyi pohliad na misionerstvo* [A Biblical Perspective on Missions]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 3 [Ukrainian].
22. Zimonia, H. (Ed.). (2007). *Relihiia v suchasnomu sviti: materialy do kursu relihiieznavstva* [Religion in the Modern World: Materials for the Religious Studies Course]. (H. Teodorovych, Trans.). Lviv: Svichado [Ukrainian].
23. Thiessen, H. C. (2002). *Lektsii z systematychnoi teolohii* [Lectures in Systematic Theology]. Edmonton [Ukrainian].
24. Tsyhankov, S. (2024) *Khrystyianske bohoslavia pro shliub i simiu* [Christian Theology on Marriage and the Family]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 3 [Ukrainian].
25. Shevchuk, V. (2025) *Datuvannia ta dzherela piatydesiatnytskoho probudzhennia na zakhidnoukrainskykh zemliakh u 1920-kh rokakh* [Dating and Sources of the Pentecostal Revival in Western Ukraine in the 1920s]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 4 [Ukrainian].
26. Yatsiuk, V. (2023) *Bibliini pryntsypy simeino-shliubnykh vidnosyn* [Biblical Principles of Family and Marital Relationships]. *Bukovynskiy bohoslavskiy visnyk*. 1 [Ukrainian].

Прийнято 01.04.2026.

Рекомендовано до друку 04.05.2026.

Опубліковано: 08.06.2026